

בין אדם לאדם

מערכי למידה ותוכן

נפש יהודי תש"פ - 2019-2020

NEFESH YEHUDI בונים עתיד מחובר

© כל הזכויות שמורות

נערך על ידי אהרן קרביץ - נפש יהודי

להארות וחומרים נוספים: nefeshyehudimail@gmail.com

לומד יק

לפניך מערך למידה אקטיבית המדמה סימולציות של דילמות מחיי היום יום שלנו. הדילמות האתיות והמוסריות שאנו נתקלים בהם, ובעיקר - ההחלטה שנקבל בכל צומת קבלת החלטות כזו, תעצב אותנו כבני אדם, ותעצב אותנו כחברה וכאנושות. הדילמות הללו אינן חדשות, משחר האנושות התחבט האדם בשאלה מהו הדבר הנכון לפעול במצבים שונים. אולם ההתפתחות הטכנולוגית ומהפכת המידע שאנו חווים בעידן זה מעצימים ומהווים מכפיל כח משמעותי לכל פעולה שנעשה, בתוך תיבת התהודה הדיגיטלית הענקית שבתוכה אנו חיים ופועלים.

ניקה כדוגמא מקרה קלאסי שעשוי לפגוש כל אחד מאיתנו:

נכנסתי למוסך לאחר שנורת הבלם הבהבה על לוח השעונים. מהר מאוד התבררה לי שהבעיה היא פשוטה: חסר לי קצת נוזל בלמים, "שמן ברקס". שצבעו צהוב. דייל המכירות טעה והגיש לי נוזל הגה "שמן גיר" שצבעו אדום. הכנסתי את הנוזל למערכת כפי שהוסבר לי ונסעתי לדרכי.

בדרך התקשרתי למכונאי שלי וסיפרתי לו על כך, הוא הזהיר אותי שעלי לעצור מיידית את הרכב ולהזמין גר. "נוזל הגה בטמפרטורה גבוהה הופך לגז, וכך כל מערכות הבלמים מפסיקות לתפקד" הוא הסביר לי.

התקשרתי מידיית למוסך, שכן מדובר באשמה חמורה: הוא סיכן את חיי ואת חיי משפחתי. בעל המוסך התנער מהסיפור בתואנה שאין לי "קייס" - עילה משפטית לתבוע.

עניתי לו: אין לי קייס, אבל יש לי פייסבוק. אם אפרסם את המקרה, בתוך כמה שעות לא יהיה נהג אחד בישראל שיכניס את סוליית גלגלו למתחם המוסך שלך.

בעל המוסך נבהל: השתגעת? להרוס לי מותג שעלה לי לבנות במיליוני שקלים, מהיכן העזות הזאת? תתבייש!

הוא צודק, פרסום כזה יכול להרוס לו את העסק. מצד שני - אין לי דרך להחזיר לעצמי את הכסף. האם מותר לי לפרסם את זה?

כאשר אנחנו עומדים בפני דילמה כזו ודומותיה ונבקש לקבוע מה ההחלטה הנכונה, אלו כלים העומדים לרשותנו כדי לפתור אותה? מן הסתם יהיו אלו ההיגיון האנושי שלנו, מערכת המוסר של החברה בה אנו חיים ופועלים, רגשי אמפתיה כלפי הזולת, או דאגה לשלומנו ועתידנו.

במערך החווייתי שלפנינו נחוה ונדמה אירועים דומים, חלקם תיאורטיים וחלקם מעשיים, אולם המכנה המשותף של כולם הוא הצורך לפתור דילמה באמצעות בחירה בין שתי צורות התנהגות, או יותר.

מערך למידה אקטיבית

כוראות כפאלה

הדילמות

במהלך המערך אנו נרים קלפים שעליהם מתוארים סיטואציות הדורשות החלטה שהיא לפעמים בחירה בין שני ערכים שאת שניהם נרצה לכבד. **נקרא** בקול את האמור כדי להבין את האירוע, את ההחלטה הנדרשת, ואת ההשלכות שלה.

לאחר שנקרא ונבין את השאלה, ננסה **לחשוב** על ההחלטה ועל ההשלכות הנגרמות לשחקנים השונים באירוע הזה, ולנסות לאזן בין הערכים השונים והצרכים של האנשים השונים.

לאחר מכן, ננסה לחשוב **מה** עלינו לעשות, או מהי התשובה הנכונה במקרה הזה. בחרנו את ההחלטה? מצוין. כעת מוטל עלינו להסביר **מדוע** בחרנו דווקא בהחלטה זו ולא באחרת.

הלימוד

כעת נעבור לשלב הבא: אנו נלמד יחד מתוך מקורות היהדות את עמדתה בסוגיה. מקורות יהודיים פרושים על פני אלפי שנים ואשר נכתבו בידי אלפי תלמידי חכמים יעמדו לרשותנו, וננסה לחקור להבין מדוע היא טוענת את מה שהיא טוענת.

זהו השלב שבו ננסה להקביל את ההחלטות שלנו, אל מול הטיעונים שמצאנו בארון הספרים היהודי. חשוב לשים לב שגם בו נמצא לעיתים חילוקי דעות, זאת הזדמנות מצוינת להבין את המניעים לדעות השונות.

כעת נבדוק, האם המסקנה שלנו הולמת את מסקנת היהדות?

האם היא שונה?

אם היא שונה, מה היה שונה בהליך קבלת ההחלטות שלנו אל מול קבלת ההחלטות בראי היהדות?

למה דווקא יהדות

אם נשים לב, עולם התוכן היהודי מתייחס לפילוסופיה של החיים, לעקרונות המוסר ולערכים אוניברסאליים. אולם היהדות אינה מסתפקת בכך. היא גדושה בלא פחות מ-613 יישומים מעשיים לחיים. במילים אחרות: בפרקטיקה.

היהדות מאמינה כי רק הביצוע בעולם המעשה יכול להחזיק רעיונות נשגבים. רעיונות שאין להם אחיזה במציאות, יתפוגגו מהר מאוד. הרמב"ם כתב כי לרעיונות ולתכונות האופיי אין כל ביסוס בנפש האדם, אם הם לא באים לידי ביטוי באופן כלשהו ברמה המעשית.

כל אחת מן המצוות המקיפות את חיינו עוסקת באחד מן הערכים שבורא העולם העניק לאנושות. המצוות פוגשות את האדם בכל תחומי החיים: בבית, בעבודה, במשפחה, בשדה הקרב, במו"מ, בפוליטיקה, בכלכלה, בחינוך, ברפואה ועוד. למעשה, המצוות פוגשות את האדם אפילו כאשר הוא נמצא בינו לבין עצמו.

מה המשמעות של מצוות אלו, ומה היתרון שלהם על פני מערכת חוקית אחרת?

כדי להבין את המורכבות, נביא דילמה נוספת:

הרכב האוטונומי העתידי עתיד לרדת אל הכביש. בתוכנה שלו ישנם הוראות כיצד לנהוג במצבים שונים, ביניהם בסיטואציה שבה הוא מאבד את הבלמים. כאשר האלגוריתם מזהה שמערכת הבלימה אבדה, השליטה היחידה שלו בכלי הוא באמצעות מערכת ההיגוי: הוא יכול להותיר לרכב לנוע במסלולו, או להטות אותו ימינה או שמאלה.

אנו, היושבים כעת במעבדות מובילאיי, צריכים לדעת אלו החלטות להזין אל תוך התוכנה בסיטואציה הבאה: הרכב נוסע במהירות במורד הכביש, והמערכת מזהה שהבלמים אבדו. אם הרכב ימשיך ישר בדרכו, הוא יפגע בגן ילדים ועלול לפגוע בהם. אם הוא מערכת ההיגוי תטה את הרכב בחדות הצידה, כדי למנוע התנגשות שכזו. הכלי יתדרדר לתהום, והנוסע שברכב עלול להיהרג.

מה עלינו לעשות?

כדאי לדייק. השאלה הנכונה היא לא רק "מה עלינו לעשות", אלא: למי יש את הסמכות המוסרית להחליט מי יחיה ומי ימות.

האם לעובד במעבדה?

האם לנו, המשתמשים?

האם להיגיון האנושי בכלל יש את הלגיטימציה המוסרית לקבוע ערכים מעין אלו? האתיקה, כלומר קוד ההתנהגות והנורמות החברתיות המקובלות, שבאה לידי ביטוי בחוק ובמערכות המשפט המערביות, נתון בפרשנות עמומה. האם אכן הוא מבקש להגיע לאמת מידה מוסרית עליונה, או שבסך הכל הוא מבקש לייצג ציפיות חברתיות.

למען האמת, האתיקה עצמה מתמודדת עם שאלה מורכבת הרבה יותר.

האם יש אמת?

כאשר אנו דנים בשאלה מי יחיה ומי ימות בסיטואציה של הרכב האוטונומי, או בשאלה האם מותר או אסור להפיץ פרסום שלילי ברשתות-החברתיות על עסק שנהג כלפיי בחוסר הגינות, מתבקשת שאלה קשה הרבה יותר.

כאמור, הערכים שמנחים אותנו הם החמלה, ההיגיון, תחושת הצדק ועוד. אולם האם שאלנו את עצמינו האם יש צדק עליון, אמיתי, מוסרי ומחייב, או שבסך הכל אנו נותנים לרגשות ולהבנתנו את המציאות להנחות אותנו בשאלות אלה.

אם אין "אמת" עליונה, המשמעות היא שאין דבר שהוא אינו מוסרי באופן אבסולוטי ואובייקטיבי. הדבר היחיד שהאדם צריך לעשות הוא לגרום שהוא עצמו לא ייפגע. יתכן שרגשות החמלה והאמפתיה יגרמו לו שלא לפגוע באחרים, אך יהיה זה מחמת אינטרס פנימי שלו, ולא מחמת יושרה חיצונית מחייבת.

הדבר נתון באחד הפולמוסים היותר נוקבים והפחות מושמעים בתחום האתיקה של המוסר. ברומאית, המונח "מוסר" שמקורו ב- *moralit* שפירושו הוא מנהג. לדידם של הרומאים הפוליטיאסטים (המאמינים בריבוי אלים) לא הייתה כל אמת מחייבת, שכן בעולם של אלים רבים, כל אל עשוי לדרוש נורמות התנהגות שונות, וברור שאין אמת עליונה ומחייבת. יש מנהג חברתי בלבד, ואותו יש לחקות.¹

1. קן ספירי, "עולם מושלם" 2017.

ובעוד עימואל קאנט מסתמך על האסכולה האריסטוטאלית המחפשת את הטוב והשלימות, הגדרות מודרניות יותר יגדירו את המוסר כ"אחריות חברתית" אשר מי שמכריע בסופו של דבר בדילמות הוא מצפונו של הפרט.²

אותה השאלה תקפה גם לגבי החוק המערבי. האם הוא משקף אמת אבסולוטית והוא מתיימר לייצג את היושר המוחלט בעולם, או שהוא מנסה לקיים איזשהו סדר חברתי שיאפשר לנו לקיים יחסי גומלין חברתיים, למקסם את הרכוש וההנאה שלנו, תוך מינימום נזק מהשותפים לנו על הפלנטה?

כך סבר למשל הפילוסוף תומס הובס. לדבריו, מוסר אינו אלא ציות למשפט ולכן אין "חוק בלתי צודק". הוא צודק מעצם היותו חוק, ובסמכותה של המדינה לכפות על האזרח נורמות וחוקים בלי קשר לשאלה האם הם "מוסריים".

חשוב לזכור שזהו דיון המשקף בעצם את ליבת החיים שלנו כבני אדם. את היכולת לחשוב בצורה מושכלת, לקבל החלטות וליישם ערכים.

היהדות טוענת לאמת עליונה. כזו שלא האנושות כתבה, שכן האדם אינו יכול להכתיב קוד אתי, ואין לו את הסמכות להחליט עבור אדם אחר מהו יושר.

רק ישות-על, יוצר היקום ויוצר האנושות, רשאי ויכול להגדיר מהו מוסר. הוא יכול לגלות לנו האם יש אמת אחת אבסולוטית ומחייבת, והוא יכול להגדיר האם מותר לעשות לאדם אחר שיימינג, או חיים של איזה אדם להעדיף.

ארכימדס טען ש"תנו לי נקודת אחיזה - וארים את העולם". העלם הוא נראה כבד, אבל אפשר להרים אותו. בתנאי שיש לו נקודת אחיזה חיצונית, מחוץ לעולם. העולם לא יכול להרים את עצמו.

היהדות טוענת שיש לה נקודת אחיזה חיצונית, אלוקית, שהוענקה לאנושות באירוע חד-היסטורי על ידי בורא העולם. רק באמצעותה נוכל לחקור ולדעת מהי האמת העליונה, ו-כן, ננסה גם להשתמש בהיגיון שניתן לנו על מנת להבין מדוע אכן אלו משפטי אמת מוסריים וצודקים.

תנו לי נקודת אחיזה - וארים את האדם!

2. ד', זרעאלי ונ', זוהר, אתיקה ואחריות חברתית, עיונים ישראליים, תל אביב, צ'ריקובר, 2000, עמוד 14.

אה, רק רגע! יש גם בונוס...

בשבועות הקרובים תיחשף לעולם ידע רחב ומקורי, באמצעותו ובאמצעות החשיבה וכושר ניתוח שתשקיע בו, תהיה שותף בבניית עולם חדש לפתרון דילמות מורכבות המעסיקות את האנושות בחזית הקידמה והפיתוח הטכנולוגי.

הידע והמסקנות שתפתח רלוונטיים לא רק אליך. הם מעסיקים אות אלפי איש במדינה, ומיליונים ברחבי העולם.

באמצעות הרצאת TED קצרה תוכל להשתמש בכלי השיווק הדיגיטליים כדי להגיע אל כל אותם אנשים, לחלוק עימם תובנות ולשתף טעימה מתוך עולם התוכן שרכשת ובנית.

אנו מזמינים אותך לתחרות TED שמתחילה עכשיו!

סמן לעצמך כל פיסת תוכן שעשויה להיות רלוונטית לך או לאחרים, מהם תבנה בסוף התהליך את הסרטון האישי שלך, שיקדם אותך ברשת ומחוצה לה. בסוף הסמסטר נערוך תחרות יוקרתית של סרטונים בסגנון TED אשר יעלו לאויר בפלטפורמות השונות של "נפש יהודי", כאשר אלו שיגיעו למספר הצפיות, הלייקים, השיתופים או התגובות הגבוה ביותר - יזכה בפרסים כמיטב המסורת שלנו ב"נפש יהודי" (התקנון המלא לתחרות יפורסם מאוחר יותר)

צאו לזכך,
וליצו בהנאה

בהצלחה!

(להעשרה נוספת מומלץ לעיין בהרחבה במערך "נעשה ונשמע")

ואהבת לרעך כמוך!?

שלב א' שאלות מנחות טרם הלימוד:

1. האם הציווי "ואהבת לרעך כמוך" נשמע בעיניך סביר ולגיטימי?
2. מה זו אהבה?
3. מהי ההגדרה של רמת אהבה "לאהוב כמוך"?
4. "אני אוהב" - משמע אני קיים, או משמע האחר קיים?
5. האם אהבה צריכה לבוא לידי ביטוי במעשה, או שזהו רגש פנימי בלבד?
6. כיצד ניתן לצוות על אדם לאהוב מישהו, בזמן שאהבה הוא בעצם רגש שעשוי להתפתח או שלא להתפתח?
7. מהי הלגיטימציה להתערב לאדם ברגשותיו ולדרוש ממנו לאהוב אדם זר?

דילמות

1. מדוע בכלל יש צורך לאהוב את הזולת, האם לא די בכך שנכלא את הרגשות בקרבנו וכלפי חוץ ננהג כלפיו באדיבות גם אם אנו שונאים אותו?
2. האם יתכן שאדם יאהב מישהו אחר בעולם באותה הרמה בה הוא אוהב את עצמו? הרי האדם חושב על עצמו בכל רגע ביום, מהרגע שהוא שבו את עיניו. בכל תנועה והחלטה, מהכנת הקפה ועד בחירת קריירה, האדם משקיע את כל כוחותיו, מרצו, כשרונותיו ומשאביו כדי לגרום לעצמו את רמת הסיפוק, השלווה, הקידום והנוחות גבוהים ביותר. האם כך עלינו לאהוב כל אדם אחר?
3. האם כאשר אדם עשה לי עוול אני מחויב להמשיך לאהוב אותו?
4. ההלכה אומרת (לדעתו של רבי עקיבא) ששניים שהולכים במדבר ויש בידיהם מימיית מים אחת שתספיק רק לאחד מהם לצלוח את המדבר, על בעל המים

- לשתות בעצמו ולהגיע למקום יישוב, שכך נאמר: "וחי בהם" - חייך קודמין לחיי חברך", אם כן אנו רואים שהאדם חייב להעדיף דווקא את עצמו על פני חברו?
5. התורה כולה מלאה במשפטי ממון שבין אדם לחברו. על כל נזק שאדם ביצע, הוא חייב לשלם. מדוע לא נאמר "ואהבת לרעך כמוך" ולדרוש מהנפגע לוותר לו בשם אותה מצווה?
6. ואיך נתייחס לכל אדם שביצע עוול חברתי אחר, האם נתייחס אליו בסלחנות בשם עיקרון זה?
7. הדילמה שלי _____

שלב ב' - מקורות מארון הספרים היהודי

1. "לא תקם ולא תטור את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני ה'" (ויקרא י"ט י"ח) ובפירושו, הביא רש"י את דברי רבי עקיבא: "זה כלל גדול בתורה".
2. גמרא בשבת (דף ל"א) "מעשה בנכרי אחד שבא לפני הלל ואמר לו גיריני, אמר לו דעלך סני לחברך לא תעביד (מה שעליך שנוא, לחברך לא תעשה) זו היא כל התורה כולה ואיך פירושה הוא זיל גמור." (כל היתד הוא פירוש של זה, לך ותלמד) ע"כ.
3. **מהרש"א שם בחידושי אגדה הקשה כך:** "דעלך סני לחברך לא תעביד וכו' הינו דכתיב ואהבת לרעך כמוך וגו'. ויש לעיין בזה גם שאמר ליה בלשון תרגום שכן היה לשונם אז בירושלים, מכל מקום אמאי שינה לומר לו בלשון שלילה דעלך סני וכו' דתרגום מלישנא דקרא הל"ל 'ותרחמיה לחברך כוותך' כתרגום אונקלוס?
- וי"ל דמשמע ליה דקרא לא איירי אלא בכה"ג בלא תעשה דגביה לא תקום ולא תטור כתיב, ועלה כתיב "ואהבת לרעך כמוך וגו'" שלא תעשה לו רעה מכל דסני לך וכו'. אבל לגבי לעשות לו טובה, לא קאמר "ואהבת לרעך כמוך" כדאמרינן: 'חייך קודמין לחיי אחיך' וכן מוכיחין דברי ת"י ע"ש ודו"ק. עכ"ל.
4. **רמב"ן על התורה שם (ויקרא י"ט י"ח):** וטעם "ואהבת לרעך כמוך" הפלגה. כי לא יקבל לב האדם שיאהוב את חברו כאהבתו את נפשו, ועוד שכבר בא ר"ע

ולימד חייך קודמייך לחיי חברך. אלא ציוותה התורה שיאהב את חברו בכל עניין כאשר יאהב את נפשו בכל הטוב וכו', ופעמים שיאהב את חברו ויחפון שיזכה רעהו האהוב לו בעושר ובנכסים וכבוד ובדעת ובחכמה, לא שישוה אליו, אלא יהיה חפץ בלבו לעולם שיהיה הוא יותר ממנו בכל הטובה, ויצווה הכתוב שלא תהיה פחיתות הקנאה הזאת בלבו, אבל יאהב ברבות הטובה לחברו כאשר עושה האדם לנפשו. עכ"ל.

5. **רבנו עובדיה ספורנו** (רב, פרשן המקרא ורופא. איטליה 1470-1550) "ואהבת לרעך כמוך אהוב בעד רעך מה שהיית אוהב בעדך אם היית למקומו"

6. **"החזקוני"** (רבי חזקיה בן מנוח, צרפת 1250-1310) "אינו אומר ואהבת את רעך כמוך, דאי אפשר לעשות כן, אלא ואהבת לרעך פירוש, ואהבת לעשות לו טובה כמו שאתה אוהב שיעשה הוא לך" (וכך דייק באבן עזרא מהלמ"ד)

7. **הכתב והקבלה** (רבי יעקב צבי מקלנבורג גרמניה 1785-1865) "ואהבת לרעך כמוך" ר"ל כל אופני הטוב והחסד שאדם מסכים בדעתו וגומר בלבו שראוי לו לקבל מאהובו, יעשה לרעהו שהוא כל אדם, והוא, ראובן רוצה משמעון אהובו שיתנהג עמו כאוהב נאמן בכל הדברים, וחושב בלבו אלה הדברים והאופנים שראוי לו לשמעון להתנהג עמי, א' שיאהב אותו באמת לא בזיוף. ב' שיתנהג בי בכבוד תמיד כי כן ראוי להיות וכמאמר חז"ל, כבוד חברך כמורא רבך. ג' שידרוש שלומי תמיד כי כן ראוי לרעים אהובים להיות בשלום תמיד ולדרוש איש בשלום רעהו. ד' שישתתף בצערי. ה' שיקבל אותי בסבר פנים יפות כשאבא לביתו. ו' שידון אותי לכף זכות בכל דבר. ז' שיתנדב בגופו באיזו טרחה קטנה בשבילי. ח' הלוואה והשאלה. ט' שלא יתגאה עלי. והוא מסכים בשכלו וגומר בלבו עוד דברים רבים כאלה, אבל לא יסכים בשכלו ששמעון יתן לו כל הממון שלו וכל רכושו באהבתו אותו, זה לא ירצה מאתו ולא יחפון מאתו כי הדעת לא יסבול זה והשכל לא יחייב כן וכו' ע"כ.

8. **דעת הרמב"ם בכמה מחיבוריו:**

משנה תורה לרמב"ם (פרק ו הלכה ג') וז"ל מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל **כגופו**, שנאמר "ואהבת לרעך כמוך" לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממון עצמו ורוצה בכבוד עצמו וכו'. עכ"ל.

ספר המצוות (מצוות עשה ר"ו) "היא שצונו לאהוב קצתנו את קצתנו כאשר נאהב את עצמנו, ושתהיה אהבתו וחמלתו לאחיו כאהבתו וחמלתו לעצמו, בממונו ובגופו, וכל מה שיהיה ברשותו או ירצה אותו, וכל מה שארצה לעצמי

ארצה לו כמוהו, וכל מה שאשנא לעצמי או למי שאדבק בי אשנא לו כמוהו, והוא שאמרו יתעלה "ואהבת לרעך כמוך" עכ"ל.

משנה תורה לרמב"ם הלכות אבל "מצות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים וכו' הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים עשה אתה אותן לאחיך בתורה ובמצוות" ע"כ

9. **רבי משה חיים לוצאטו, "מסילת ישרים" (פרק י"א)** "ואהבת לרעך כמוך" בלי שום הפרש, כמוך בלי חילוקים בלי תחבולות ומזימות, כמוך ממש. עכ"ל.

10. **אורות צדיקים (חיבור בן המאה ה-15, זהות מחברו אינה וודאית)** ובאיזה דרך יגיע האדם לאהבת כל אדם? אשכילך ואורך: הדרך הוא שיעזור בנפשו ובממונו לכל אדם כפי יכולתו. העזר בנפשו הוא שישרת לכל אדם, הן עני הן עשיר, ויטרח עבורם. העזר בממונו הוא, שילווה לעשיר בעת הצטרכו למעות, וכן לעני ילווה בשעת דוחקו, וכן יפקדהו במתנה כפי כוחו, ולקצת העתים ישלח מנות ודורונות גם לעשירים. ויהא ותן בשלו. אם יהיה לו עסק עם בני אדם, יהיה כל משא ומתן שלו באמונה, ואל יקפיד בדבר מועט על חברו. לעולם יהיה חפץ שחברו יינה ממנו, ואל ישתדל הוא ליהנות מחברו.

ולעולם יהיו דבריו בנחת עם בני אדם: אם ביישהו אדם - אל יביישהו, ואם הטעהו אדם - אל יטעהו. יסבול עול צווארו עול העולם, והוא אל יכביד עליהם. ולא יתקוטט עם שום אדם, ויקבל כל אדם בשמחה ובסבר פנים יפות, כי הסברת פנים תחזק האהבה. וישא ויתן עם חברו בטובתו, וינחם כל אדם מעצבו ומדאגתו. אם גילה לו אדם סוד - אל יגלהו, אף אם יכעיסהו. ולא ידבר על שום אדם רע, ולא ישמע שידברו רעות על אדם. ולעולם ישתדל למצוא זכות על בני אדם במקום שאפשר להיות, ויותר יזהר בזה, ואז יהיה אהוב לכל. ויכבד כל אדם במעשיו ובדבריו. ולא יתגאה על שום אדם, אך ייכנע תחת כל אדם. ובכל מעשיו יכוון לשם שמים.

11. **הגאון ר' שמעון שקופ (ליטא 1860-1939) הקדמה לספר "שערי יושר":** "כי אהבת חברו תעשה ע"י שיכליל את חברו לעצמו, וככל שעצמו יגדל לעוד ועוד כך יוכל לאהוב את כולם, כי הרי הוא אוהב את עצמו. לתוך עצמו. וכו' "וסגולה זו היא שיתברר ויתאמת אצל האדם איכותו של ה"אני" שלו, האיש הגס והשפל כל "אני" שלו מצומצם רק בחמרו וגופו, למעלה ממנו מי שמרגיש ש"אני" שלו הוא מורכב מגוף ונפש, ולמעלה מזה מי שמכניס ל"אני" שלו בני ביתו ומשפחתו, והאיש ההולך עפ"י דרכי התורה, ה"אני" שלו כולל את כל עם ישראל, שבאמת כל איש ישראל הוא רק כאבר מגוף האומה הישראלית". ע"כ.

חלק ג' - מחשבה, עיון והעמקה

המשפט "ואהבת לרעך כמוך" שעשוי לעורר הזדהות בקריאה ראשונית, ואף הפך בעידן המודרני למעיין סלוגן אניברסאלי בציפייה שלנו מבני האדם לקיים יחסים תקינים עם הסובבים אותם, מעלה בפועל דילמות אתיות מורכבות ביותר:

- האם אכן מוטל על האדם לאהוב את הזולת, או שמא די בכך שהוא לא יפגע בו?
- כיצד באה לידי ביטוי אהבה זו?
- האם ביחס לכל זולת קיימת הדרישה לאהבה?
- ובכלל, האם מצופה מבן אנוש לאהוב את הזולת כפי שהוא אוהב את עצמו?

הבה ננסה להבין עד היכן מגיעה אהבתו של האדם לעצמו. אדם מן השורה עוסק בסיפוק הצרכים שלו עצמו מרגע שבו הוא פוקח את עיניו בבוקר, ועד לרגע בו הוא נרדם, ובתת המודע גם תוך כדי השינה. כך מן הרגע שנולד ועד הרגע שמת. האם חיוב זה קיים כלפי כל שמונת מליארדי בני האדם החיים בעולם?

פרשני המקרא היו ערים לשאלות אלה, והפרשנות שלהם מרתקת.

הרמב"ן מסיק כי העיקרון של לאהוב כמוך הוא **גוזמה** (ובלשוננו: "הפלגה") דבר בלתי סביר ובלתי ישים. אדם לא מסוגל לאהוב את זולתו באותה הרמה. על פי דבריו, המצווה נאמרה כלפי חוסר הפרגון שקיים בין בני אדם להצלחת הזולת. אדם לא אוהב לראות את הצלחת האחר באותה הרמה כפי שהוא רואה את עצמו, וכלפי זה הציווי התורני תובע: אהוב! "תאפשר" בליבך את הצלחת הזולת, קבל את עליונותו בתחום זה, ואל תניח לקנאה שבתוכך לרצות בכישלונו או בעיכוב הצלחתו.

אולם דעת הרמב"ן היא יחידנית יחסית, ורבים אחרים חולקים וסוברים כי אכן, ישנה הנחייה לאהוב כל אדם, באותה הרמה בה אנו אוהבים את עצמנו. מה שמעצים כמובן את השאלה, איך עושים את זה? האם יש דרך הגיונית ליישם את ההנחיה הזו כפי שהיא נשמעת?

לשם כך עלינו לשאול בכנות וביושר: מהי אהבה?

נניח ואנחנו אוהבים מישהו, מה נעשה עבורו?

חישובו רגע בטרם תמשיכו.

אהבה יכולה לבוא לידי ביטוי ב"להוריד לך את הירח", בפעולות גרנדזיוזיות, בלנסות ולשנות את העולם. אולם לשם הדיון ננסה "להקטין ראש" ולדבר על המשמעות הפשוטה, היומיומית, הטכנית, של האהבה.

אני אוהב - משמע הזולת קיים: האהבה פירושו של דבר להכיר בנוכחותו של הזולת, בצרכיו, במחשבותיו, בתחושות שלו. למעשה - להיכנס לגמרי לנעליו.

הרב נתן וואכטפויגל (מנהל רוחני בישיבת לייקווד, ליטא-ארה"ב, 1910-1999) כשביקש להקנות לתלמידיו את תכונת האופי של זולתנות הוא הנחה אותם בדיוק באופן הזה: תחשוב רגע על האדם שעומד לידך. חשוב מה הוא מרגיש עכשיו, כיצד הוא חווה את הרגע, מה חסר לו, מה הוא היה רוצה? צריך להקדיש לכך כמה דקות כדי להיכנס לנעליו של האחר, להיעזר בדמיון (לפעמים צריך פשוט לשאול את האדם, אבל בכך זה לא מספיק)

רק כשנשנה את צורת החשיבה הזאת, נוכל לקבל טעימה לעולמו של האחר - ומשם את תכונת האופי שרבים נכים לה: אמפתיה. השלב הראשון והבסיסי בדרך לאהבה.

לפעמים אנחנו צריכים לקחת את עצמינו כמשל למצבו של הזולת. "לתרגם" את העדפותיו של האחר על פי מה שהיינו רוצים שהאחרים יתייחסו אלינו. או במילים אחרות: **ואהבת לרעך - כמוך!**

- האם אנחנו היינו רוצים שיאחרו לנו לפגישה?
 - האם הינו שמחים לגלות שהאדם עימו אנחנו מדברים מתכתב ביתיים בואטסאפ?
 - האם היינו רוצים שישאירו לנו את דסק העבודה לא מסודר?
 - האם היינו רוצים שיאירו לנו כלים בכיור? טפטופים בדרך לחדר האשפה?...
- שם, בפרטים הקטנים הללו, נמצאים הדברים הגדולים. שם נמדדת אהבתו של האדם.

נשים לב לפרט נוסף: כאשר הגיע גוי להלל וביקש ממנו ללמוד את התורה כולה על רגל אחת, הלל אפילו לא ציטט לו את "ואהבת לרעך כמוך", הוא הציג את הנגיטיב של המצווה: "מה ששנוא עליך, אל תעשה לחברך". על ידי השנאה - מובן מהי האהבה.

הרב אליהו דסלר, מנהל רוחני בישיבת פוניבז' וגאון תכונות הנפש (1892-1953) בלארוס-אנגליה-ישראל) נצפה באחת הפעמים מזלף טיפות של בושם על... כביסתו המלוכלכת. לתמייהת תלמידו ענה: "רעייתי, הרבנית, עומדת להכניס את הכביסה למכונה. האם היא צריכה לשאת את הריח הרע של הבגדים?..."

ובשפה פשוטה: אני אוהב, משמע אני מתחשב.

הרב דלסר הקדיש שנים ארוכות למחקר נושא האהבה, אותו העלה על הכתב בין היתר בחיבורו "קונטרס החסד" (אותו מומלץ לקרוא בנפרד) שם הוא בוחן שאלה פשוטה: כידוע, קיימים יחסי גומלין בין "נתינה" לבין "אהבה". או במילים פשוטות, מי שאוהב מישהו, הוא גם נותן ומעניק לו.

אולם, מעלה הרב דסלר תהייה, האם אותה נתינה היא תוצאה של האהבה המוקדמת, או שמא להפך: האהבה הינה תוצאה של הנתינה?

הוא מפתיע ומסיק כי למרות מה שאנחנו מורגלים לחשוב, האמת הפשוטה היא שכאשר האדם מעניק למישהו, הוא הופך להיות אוהבו. את דבריו הוא מבסס על מקורות היהדות, וגם על הניסיון הפשוט.

הוא מצטט ("דרך ארץ זוטא" - חיבור מתקופת התלמוד העוסק בנימוסים ודרך ארץ) "אם אתה חפץ להידבק באהבת חברך - הוי נושא ונותן בטובתו" (דברים דומים כותב בספר "אורחות צדיקים שדבריו הובאו במקורות)

הוא גם מספר שנוכח לראות בתקופת מלחמת העולם משפחה שנקרעה לשניים: האב נותר עם הבן הקטן, בעוד האמא נותרה מעבר לגבול. למשך שנים ארוכות חיה המשפחה בנפרד עד שלאחר סיום המלחמה התאחדה שוב המשפחה.

לשמחת האם לא היה גבול, אולם הרב דסלר, שהיה עד לדבר, שם לב לתופעה מפתיעה: האם, זו שליבה נשרף בגעגועים לאורך השנים, אמנם אהבה מאוד את בנה. אך חיבורו של אביו היה חזק יותר. השנים הרבות שהם היו יחד, והזמן שבו האב דאג כל העת לבנו, הגבירו בליבו את האהבה לבין עוד יותר מאשר בליבה של האם.

לאחר מסקנתו זו, הרב דסלר טוען כי מצא את המפתח לקיום מצוות ואהבת: "אדם שרואה את עצמו כמעניק לכל אדם, יהפוך לאוהבו של כל אדם. הוא זה שיגיע אל המעלה הגבוהה הנדרשת במצוות "ואהבת לרעך כמוך"

(בשולי הדברים נדגיש כי בקונטרס החסד של הרב דסלר קיימים עומקים ורבדים שלא הובאו במסגרת מאמר זה)

לסיום, נשים לב למבנה הפסוק: "לא תקם ולא תטר אֶת בְּנֵי עַמְּךָ, וְאֶהְבֶּתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ, אֲנִי ה'" ראשית האדם מוזהר על אי נקימה ונטירה (על כך נלמד בנפרד) לאחר מכן הוא מצווה על האהבה שבין אדם לחברו, ומכן ממשיך הפסוק ל"אני ה".

ההכרה בא-לוהים מסייעת הן כדי להגיע למוטיבציה לאהוב את הזולת, והן כדי לראות את העולם כולו כקוסמוס אחד שכל יחיד הוא פרט קטן בתוך מערכת כוללת. ביקום כזה אין פירוד ותחרות בין האנשים, כיוון שכולם משלימים זה את זה, צריכים זה את זה, ומסתייעים האחד בשני.